

Nerašau. Tai kas, kad užrašau, ką kalbu. Kalbu iš tylos. Šešerių metų ligos ir negalios tylos, kuri visa užbaigia. Kas esu čia ir dabar psichiatrijos klinikos laukiamajame, kur Alzheimeriu serganti močiutė retkarčiais šaižiai sušunka:

– Kur mes?

Po pauzės:

– Kur mes atvažiuvom?

Niekas neatsako.

Tyla.

* * *

Esu gimusi 1949 metais lapkričio mėnesį. Taigi buvau pradėta kova, „Priboj“ trėmimų savaitę. Ar tėvai manęs laukė? Greičiausiai jie laukė naujų trėmimų. Gal mama norėjo, bandė manimi atsikratyti? Gal ne. Ji buvo kilusi iš tų moterų, kurios rišdamos rugius pagimdo pabarėje, suvysto kūdikį prijuoste ir baigusios darbą parsineša jį į namus.

Krūpčioti įpratau iščių tyloj. Kartu su mama. Nors teisės mokslas man to nepripažintų. Žmogumi, neliečiamu asmeniu, šiandien laikomas tik išėjęs iš iščių žmogus.

Namai, kuriuose gimiau, nebuvo gimtieji. Tai buvo nusavinta nežinia už ką išvežtų į Sibirą brolio ir sesers Kazlauskų pirkia. Vienoje jos pusėje, išdaužytais langais kamarėlėje, buvo sukrautas kolūkio šienas. Nusavintas šienas badaujantiems nusavintiems žmonių arkliams. Nedidelė virtuvėlė buvo be grindų plūktine asla. Vienintelio gyvenamojo kambario kampe stovėjo keturkampė medinė dėžė. Jos viena sienelė buvo aptraukta šilkinio audeklu. Prie jo buvo pritvirtinta stiklinė radijo stočių juostelė su užrašu kirilica РОДИНА.

Ką tas žodis reiškia, sužinojau vėliau.

Skaityti išmokau anksti. Virtuvės sienos buvo išklijuotos laikraščiais. Per mamos petį sekdamas seseriai rodomas raides, ėmiau jų ieškoti ant sienos laikraščių

eilutėse. Skaitydama pati sau: alis aptis, alis kaptis, alis alis makakalis. Neatsimenu, kad man kas būtų aiškines, kas tas dėdė kiekviename laikraštyje – žema kakta ir vešliais ūsais. Kažkelintu net mažam vaikui prieminamu pojūčiu supratau, kad tai JIS, mano kūdikystės svarbiausias draugas. Ir mano gyvenimas nuo pat kūdikystės yra nusavintas, be privatumo, išpraustas tarp dvesiančio iš bado arklio akies ir radijo aparato.

* * *

Mūsų РОДИНА greitai sugedo. Nors tėvas įsijungdavo ją tik vakarais, sukiodamas padalų ašelę, kol РОДИНА pradėdavo kurkti ir gurguliuoti. Pro tą gurgesį kartkartėmis prasimušdavo kalbančio žmogaus balsas. Atsimenu spirale susuktą varinę vielą, nutiestą pro langą iki kūdros vandens. Šitaip „gluštelių“ (slopintuvų) traškesys sumažėdavo ir žmogaus balsas girdėdavosi aiškiau: kalba Vatikano radijas, kalba Laisvės radijas iš Europos, kalba Amerikos balsas... Gal dėl šios, gal dėl kitų priežasčių netrukus visi buvo aprūpinti radijo taškais. Radijo taškas neturėjo stočių padalų juostelės. Transliuojama programa buvo tik viena. Žmonės ją vadino „gavarilka“. Neišsverčiamas žodis, kuris reiškia ką nors panašaus į kalbėtuve ar kalbėklį. Jis atrodė kitaip nei РОДИНА. Tai buvo juodas plastmasinis platokas žiedas. Jame po šilkiniau

gelsvu priekinės sienelės audeklu buvo paslėptas garsiakalbis. Panašus garsiakalbis, tik didesnis, kabėjo ant stulpo miestelio aikštėje.

* * *

Gavarilkos paskirtis buvo laiku visiems pranešti apie karą. Apie naują karą. Vienas karas buvo ką tik pasibaigęs. Ji kalbėjo be perstojo nuo ryto iki vakaro. Nors ne, gavarilka turėjo pietų pertrauką. Regis, nutildavo apie pietus porai valandų. Ir mes, vaikai, tuo laiku išmokome susikalbėti, šaukdami į gelsvą audeklą. Visą gyvenimą mes laukėme pranešimo apie karą.

Tada nesupratau, kad garsiakalbis yra pasikėsinimas į tylą. Jis taip ir vadinosi, garsiakalbis. Lemtingas pasikėsinimas į privačią tylą. Žmogus mąstyti gali tik tyloje.

Garsiau už gavarilką tylėdama į karą iš mobilizacijos plakato šaukė РОДИНА МАТЬ, niūriu veidu moteriškė, iškėlusi aukštyn sugniaužtą kumštį. Plakatas su savo kvietimu nuolat išnirdavo kino kronikose, vadovėliuose, minėjimuose ar šiaip sovietinių švenčių dienomis. Platūs moteriškės pečiai ir iškeltas masyvus kumštis akivaizdžiai liudijo vyrų ir moterų lygybę.

Nors jokios lygybės nebuvo. Visoje SSRS nebuvo jokių moterų. Nebuvo net higieninių priemonių moterims susitvarkyti menstruacijų metu. Traktorininkė

Paša Angelina buvo socialistinio darbo DIDVYRĖ, ne didmoterė. Ji žvelgė iš nuotraukos pro pravertas traktoriaus kabinos duris, vilkėdama šimtasiulę, dygsniuotą vatinuką ir tokias pat vatines kelnės, kaip ir statybininkas, socialistinio darbo didvyris Ivanas Stachanovas.

* * *

Iki dvylikos metų nežinojau, kad esu mergaitė. Tai, kas turėjo įvykti mergaitei, atsitiko rugių lauke, pamiškėje. Po mažiuko reikalo iš manęs ant rugių stiebų, tarp jų žydinčių rugiagėlių ir kūkalių ištryško kraujas. Mama buvo sakiusi, kad taip gali atsitikti, tačiau mane visą nusmelkė. Negalėčiau išpasakyti, kas nusmelkė iki gyvuonies. Kad esu mergaitė? Ne. Kad turėsiu gimdyti? Ne. Panašus jausmas nusmelkė prieš vestuves, per sveikatos patikrinimą sužinojus, kad turiu minus rezus faktorių ir pagal to meto medicinos galimybes galėsiu turėti tik du vaikus. Nusmelkė kažkas daug giliau už klausimą, kurį išgirdau savyje gal penktaisiais gyvenimo metais žydinčios kalvos viršūnėje: Kas aš? Kodėl aš savęs nematau? Ne todėl, kad akis savęs nemato. Neaiški nuojauta, kad esu gyvybė, kad per mane turės į pasaulį ateiti kita gyvybė prakalbėjo ne žodžiais. Ir dabar atsimenu iškritusį (išmestą?) iš lizdo rusvai rožinį varniuką. Didesnį už

galvą jo snapą ir švelniai liečiančią delną, plakančią jo krūtinėlę. Įlipusi į medį bandžiau gražinti jį į lizdą – nepavyko.

* * *

Slaugės paima mane už pažastų ir kojų. Paguldo į vonią. Nuprausia. Aprengia. Pasodina į vežimėlį. Galiu eiti ir pati. Taip. Bet labai lėtai. Tiek laukti, suprantama, čia niekas neturi laiko. Ant durų, prie kurių mane atveža, užrašyta Alzheimerio ir somatinių psichozijų skyrius. Nesakai sau – nebijok. Nieko nebebijai. Nebereikia meluoti. Gali ką sakyti. Gali tylėti. Tavo žodžiai niekam nieko nebereiškia. Po pietų susmunki vaikštyneje. Kineziterapeutė už nugaros sugauna tave, prilaiko.

* * *

Nei apie duonos eiles, nei apie dvesiančius arklius gavarilka neprasitarė nė puse žodžio. Ji nuo ryto iki vakaro malė apie komunizmo statybos laimėjimus, industrializaciją, elektrifikaciją, kosmoso ir plėšinių užkariavimą. Kazlauskų trobelėje kuriamame žemės rojuje iš žmonių buvo atimta visa: arkliai, gyvuliai, ratai, pakinktai, žemė, namai. Kai buvo uždrausta pasodybiniuose sklypeliuose auginti rugius, žmonės

nebegalėjo namuose išsikepti duonos. Duonos nusi-pirkti reikėjo eiti penkis kilometrus į miestelį, į par-duotuvę. Duonos trūko. Reikėjo per naktį laukti eilėje, stoti į eilę kartu su vaikais, galvai duodavo vieną ke-paliuką. Tokiai kelionei buvau per maža. Budėti prie parduotuvės naktį mama vesdavosi tik seserį. Par-duotuvės duona buvo kitokia nei namie kepta, minkš-timas drėgnas, rūgštus, dažnai suzmekęs.

* * *

Prie vaikų buvo vengiama kalbėti, kas iš tikrųjų vyks-ta. Tėvai saugojosi, kad vaikai netyčia tėvų neišduo-tų. Ne tik netyčia. Paauglys Pavlikas Morozovas buvo tapęs Sovietų Sąjungos didvyriu, skūsdamas partijai nesusipratusius savo tėvus.

Tėvai kalbėjo tylėdami. Jų veiduose galėjome iš-skaityti, kaip jie prislėgti ir išsigandę. Su vienais kalba vienaip, su kitais visiškai kitaip. Mūsų, vaikų, jie me-luoti nemokė. Kaipgi mes būtume galėję užaugti žmo-nėmis. Mes nežinojome, negalėjome žinoti, kas yra tie-sa. Bet iš tėvų veidų aiškiai supratome, kas yra melas.

* * *

Į kaimą kartą per savaitę atvažiuodavo kino mecha-nikas. Ant raštinės durų jis pakabindavo baltą paklodę,